

KARYALILARIN BAZI ASKERİ DONANIMI KEŞFETMELERİ

Muzaffer DEMİR*

Abstract

Discovery Of Some Military Equipment By Carians

Ancient authorities credit the Carians with the invention of some elements of Hellenic military equipment, which consist of the crest of a helmet (lophos), the holder of a shield (ochanon) and the shield-emblems (sēmēia). On the other hand, in a comprehensive work made on this subject, it is claimed that in fact the Carians did not invent various military devices but expanded the use of these devices among the public. However, this assumption does not appear to have been based on firm grounds, as it derives from a partial interpretation of relevant ancient sources. When these ancient sources analyzed properly, the reality of these Carian inventions weighs more.

Keywords: Caria, Carians, Invention.

Özet

Pek çok antik yazar doğrudan veya ima yoluyla Karyalıların Hellen askeri teçhizatı kısımlarından olan miğfer sorguçu (lophos), kalkan kulpu (ochanon) ve kalkan üzerine kazılan anblemleri (sēmēia) keşfettiklerini bildirmektedirler. Diğer taraftan, konuyla ilgili olarak yapılan kapsamlı çalışmada ise, Karyalıların bu askeri donanımları keşfetmedikleri, sadece kullanımını geniş bir coğrafyada yaygınlaştırdıkları iddia edilmektedir. Halbuki, ilgili antik kaynakların taraflı değerlendirilmesinden dolayı bu sanının sağlam temellere dayanmadığı gözükmektedir. Bu kaynaklar iyi bir şekilde analiz edildiğinde, Karyalıların bu keşifleri yapma ihtimali ağırlık kazanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Karya, Karyalılar, Keşif.

* Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Demir, Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Muğla / TÜRKİYE.

Eskiçağ edebî eserlerinde Karyalıların sorguçlu miğfer, kulplu kalkan ve kalkan üzerine simgeler yerleştirme keşiflerini yaptıkları belirtilmektedir. Karyalıların bu keşifleriyle ilgili bu edebî kaynaklar, aşağıda tartışılacağı gibi VII. yy'ın sonlarında Lesbos'lu lirik şiir yazarı Alkaios'dan başlayarak İ.S. XII. yy.'ın ikinci yarısında Eustathios'un Homeros'un İlias ve Odyssea'sı üzerine yorumunda geçen ilgili kaynağa kadar yaklaşık iki bin yıllık bir süreye yayılmıştır. Ancak konuyla ilgili yapılan kapsamlı çalışmada, bu askerî donanımın keşiflerinin Karyalıların olmayabileceği savunulmaktadır¹. Biz ise, ilgili edebî kaynakları yeniden gözden geçirerek meseleye farklı bakış açıları getirmeye çalışacağız. İlk aşamada Karyalıların bu keşifleri yaptığını dair Herodotos tarafından bildirilen ve muhtemelen Tunç Devri Girit kaynaklı olup kuşaktan kuşağa geçen ve Tunç Çağı arkeolojik buluntularının az ve yoruma açık olması nedeniyle doğru veya yanlış olduğunun ispatlanması neredeyse imkansız olan söylenceyi ele alacağız. Ardından bu söylenceyi destekleyebilecek Tunç Devri Karya-Girit bağlantısını gösteren bazı arkeolojik buluntular üzerinde duracağız. Daha sonra da Eski Yunan yazılı edebiyatının yeşermeye devam ettiği VI. yy.'ın başlarından itibaren lirik şairlerin Karya keşifleriyle ilgili ilk elden bilgi veren fragmanlarını inceleyeceğiz. Son olarak da, VII. yy.'ın ortalarından itibaren Akdeniz ve Ege coğrafyasında muhtemelen miğferlerine sorguç takan ilk halk olmalarından dolayı Karyalıların 'horozlar' lakabının verildiğini gösteren kaynakları değerlendireceğiz.

Antik dönemdeki Karya keşifleriyle ilgili bilgi sağlayan en önemli yazar hiç şüphesiz Herodotos (ca. 450) olup, o bu bilgileri kuşaktan kuşağa geçen bir söylenceye dayandırmaktadır. Karyalıların kendi işçilikleri olan sorguç türü kullanmalarına dair rivayetlerin çok daha eskilere Tunç Devri Minos Uygarlığı Dönemi'ne kadar gitme olasılığı bulunmaktadır. İşte Herodotos da bu sözlü anlatım geleneğinden haberdardı ve Karya keşifleriyle ilgili olarak şunları iletmiştir: "Harpagos İonya'yı boyunduruk altına aldıktan sonra yanına İonyalılar ve Aiollerini alarak Karyalıları, Kauloslular ve Likyalılara karşı bir sefer düzenledi. [2] Bunlardan Karyalıları anakaraya adalardan geldiler; çünkü geçmişte onlar adalıydılar, Lelegler

¹ 1964, 107-118. Ayrıca bk., Snodgrass 1999, 64-5. Diğer taraftan, W. Leaf Karyalıların bu keşifleri yaptığını kabul etmektedir. Bk., 1883, özellikle sayfalar 282, 289-291, 294, 296. Bunun yanında W. R. Paton - J. L. Myres Eski Yunanlıların hoplitai zırh donanımını Karyalılarından aldığı görüşünü desteklemektedir. Bk., 1896, 267.

olarak adlandırıldılar ve Minos'un yönetimi altındaydılar, (raporlarla öğrenebildiğim kadarıyla) vergi ödememekteydiler, ancak o [Minos] onlara ihtiyaç duyduğunda gemilerinin mürettebatını sağlamaktaydılar. [3] Minos oldukça geniş miktardaki toprağı boyunduruk altına aldığından ve savaşta muzaffer olduğundan, buda aynı zamanda Karyalıları tahmin edilenin ötesinde o dönemde bütün milletlerin en saygı duyulanı haline getirdi. [4] Eski Yunanlılar tarafından benimsenecek üç şeyi keşfettiler: Miğferlerine sorguçlar [lophoi] takmayı ve kalkanları üzerine işaretler [sēmēia] kazımayı başlatan ve kalkanları için ilk olarak kulplar [veya tutaklar, ochana] yapan Karyalıları; o zamana kadar kalkan kullananlar onları bu kulpları olmadan taşımaktaydılar, ve boyunları ile sol omuzlarına asdıkları deriden kayışlarla [telamōnes] onları [kalkanlarını] yönlendirdiler. [5] Bundan çok uzun süre sonra [İ.Ö. 1000 civarında Eski Yunan kolonizasyonu sırasında] Karyalılar adalardan İonialılar ve Dorlar tarafından sürüldüler ve anakaraya geldiler. Bu Karyalılar hakkındaki Girit hikayesidir; ancak Karyalıların kendileri bunu kabul etmemektedirler ve kendilerinin anakaranın yerlileri olduğuna ve şimdi taşıdıkları ismi her zaman taşıdıklarına inanmaktadırlar; [6] ve Mylasa'daki Karya Zeus'una ait çok eski bir tapınak gösterirlerki buraya kardeş uluslar olarak Mysialılar ve Lidyalılar da kabul edilirdi; zira Lydos ve Myros'un Kar'ın kardeşleri olduğunu söylenmektedir. Bu iki ulus bundan ötürü kabul ediliyordu; ama Karyalılar ile aynı dili konuşup başka soylardan olanlar bu tapınağa sokulmazlardı"².

Herodotos'un dışında Karyalıların bu ve bazı diğer silahları 'keşfettiklerini' doğrudan kaydeden başka kaynaklar da vardır³. Romalı yazar ve

² Historiāi, 1.171.1-6.

³ Diğer taraftan kendisi de bir Karyalı olan Herodotos'un millî duygularla Karyalıların bu keşifleri yaptığını uydurduğu iddia edilmektedir (Snodgrass 1964, 108-9, 118). Aslında Herodotos'un Karya keşifleriyle ilgili bu söylenceyi kendisinin uydurmadığı yine kendisi tarafından aktarılan bir metinden ortaya çıkmaktadır. Daha önce 1.71'de Karyalılara ait silah donanımlarına atıfta bulunan Herodotos'un 7.93'de Karyalılara ait olarak sadece eğri palalara (drepena) ve kamalara işaret etmesi ve silahlarının geri kalanının Eski Yunanlılara olduğunu bildirmesi ilginç bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. Yine 7.93'de eserinin önceki bölümünde (muhtemelen 1.71'e atfen) Likyalılar gibi Karyalıların menşesine atıfta bulunduğunu açıkça belirttiğinden, Herodotos'un her iki bölümde de bildirdiklerinin bilincinde olması gerekmektedir. Karyalılara yönelik taraflı hareket ettiği iddia edilen Herodotos'un 1.71'de Karyalıların icat ettiklerini bildirdiği sözlü anlatıma, özellikle sorguç ve kalkan kulplarına burada da atıfta bulunması gerekirdi. En azından Karyalıların kullandığı sorguçlardan bahsedebilirdi. Bunun sebebi kendisinin de 1.71'de belirttiği gibi Eski Yunanlıların çok önceden beri Karya icadı silahları kullanmalarından kaynaklanabilir. Ancak Herodotos'un böyle bir çelişkiye bilerek düştüğünü kabul etmek zordur. Bunun asıl nedeni Herodotos'un kullandığı sözlü

bilim adamı Yaşlı Plinius (İ.S. 23-79) Herodotos'dan sonra Karyalıların kelimenin tam anlamıyla kaşifler olduğunu vurgulayan en erken temsilcilerden biridir. Plinius çeşitli halkların keşfettikleri savaş donanımlarının listesini verirken şunları aktarmaktadır: “İlk olarak Afrikalılar sopalarla Mısırlılara karşı savaştılar. Kalkanlar, birbirlerine karşı savaş yapmak için Proitos ve Akrisios tarafından ve Athamas'ın oğlu Khalkos adında bir başkası tarafından îcat edildi; Messeneli Midias göğüs kalkanını, Spartalılar kılıç ve mızrağı, Karyalılar diz zırhlarını ve miğfer sorguçlarını îcat ettiler”⁴. Plinius burada sorguçun yanında diz kalkanlarının keşfini de Karyalılara

kaynakların farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle 1.171'de kullandığı kaynak aşağıda açıklanacağı gibi Tunç Devrin'den beri kuşaktan kuşağa geçen Girit sözlü anlatımına ait olmalıdır. Herodotos'un sözlü kaynaklar konusunda çok sesli olması onun kendisi ile zitlaştığı anlamına gelmemelidir. Onun kullandığı sözlü kaynakların farklılığı ve bunun verdiği hükümlerde tezada yol açtığı yönündeki görüşe karşı yapılan değerlendirmeler için bk., Hornblower 1987, 24-5. Bunların yanında, Karyalılarla ilgili millî duygulara sahip olduğu iddia edilen Herodotos, İonya Ayaklanması (499-494) sırasında Karyalıların ayaklanmasıyla ilgili anlattığı bölümlerde Karyalılara yönelik olumsuz yorumlar yapmaktan geri kalmamaktadır. Eğer Herodotos Karyalılar konusunda millî duygularıyla hareket etseydi, İonya Ayaklanması sırasında Perslere yönelik savaşta Karya komuta kademesindeki kararsızlık yüzünden Karyalıların başına gelen yenilgilere ve Perslerle Maiandros Nehri'nde karşılaştıklarında liderlik konusundaki anlaşmazlıklarına değinmezdi. Bk., 5.117-120. Karyalıların cesur olduklarını vurgulamada da zorlanmazdı. Zira Herodotos Halikarnassos'un hemen yukarısında iç karada yaşayan Pedasalılar dışında bütün Karyalıların Pers kralı Kyros'un generali Harpagos'a direnmeden teslim olduklarını ve köleleştirildiklerini bildirmektedir. Bk., 1.174, 175. S. Hornblower Herodotos'un özellikle İonya Ayaklanması sırasında Karya'ya yönelik önyargılarının bulunduğunu iddia etmektedir. Bk., 1982, 21. Diğer taraftan yakın zamanda yapılan çalışmalarda Herodotos'un pek çok alanda eski tarihçilerinin çoğundan daha fazla tarafsız olduğu görüşü güç kazanmaktadır. Herodotos'a yönelik eleştirilere karşı açıklamalar için bk., Hunter 1982, 93 vd.; Waters, 1985, IX. Bölüm: Herodotean Prejudices, 119-136. Herodotos'un Eski Yunan ve Yunan olmayanlara yönelik evrensel, çevre ve etnik karakterde gelenekleri ön plana çıkaran görüş açısı konusunda bk., Romm 1998, 94-113; Thomas 2000, 75-134. Herodotos Karyalı kimliğinden çok dünya vatandaşı kimliğiyle hareket eden bir gezgindir. Halikarnassos'da doğmuş olmasına rağmen, Mısır dahil, Mezapotomya, İskitya ve İtalya coğrafyasında dolaşarak buraların kültürlerini öğrenmiş ve takdir etmiş bir yazardır. Yani hayatının büyük bir bölümünü Karya dışında geçirmiş birisidir. Aslında Halikarnassos tiranı Lygdamis tarafından kendi memleketinden sürülmüştür ve nihayetinde Thuri'de ölmüştür. Bk., Suidas, s.v. Herodotos; Plutarkhos, De Exsilium (Sürgünde), 13.604 F; Aristoteles, Rhētorika, 3.9. Thuri'de ölmesiyle ilgili olarak bk., Aulus Gellius, Noctes Atticae (Attika Geceleri), 15.23. Herodotos'un eserini yazma amacı en başta belirttiği gibi sadece Eski Yunanlıların değil barbarların da medeniyete kattıkları hünelerinin kaydını düşmektir. Bu doğrultuda sadece Karyalıların değil Mısırlıların, Lidyalıların, Finikelilerin ve diğer halkların keşiflerine de değinmektedir. Bk., 2,4; 1.94.1-2; 5.58.1. Herodotos'un özellikle Eski Yunanlıların alfabeyi Finikelilerden aldığına dair görüşü kabul görmektedir. Bk., Boardman 1957, 26-7. Herodotos'a karşı yöneltilen asıl suçlama, onun Karya değil Mısır değerlerine ilgi duyması ve yüceltmesidir (Hunter 1982, 95-7). Bütün bunlar göz önüne alındığında, Herodotos'un bilinçli olarak Karyalıların bu keşifleri yaptığını uydurması geçerli bir tespit değildir.

⁴ Historia Naturalis, 7.200

atfetmektedir. Plinius dışında Mısır'da bir Roma kasabası olan Oxyrhynchus'da bulunan Eski Yunan papirüslerinden birinin yazarı da Karya keşiflerine değinmektedir. Kısaca Oxyrhynchus Chrestomathy (İ.S. II. yy) olarak adlandırılan bu yazar Karyalıların kalkanın kola geçen kulpunu ve daha ileri giderek hoplitai zırhlı donanımını îcat ettiklerini bildirmektedir⁵. Bunların yanında aşağıda aktarılacağı gibi Aelianus 'keşfettiler' kelimesini doğrudan kullanmasa da Karyalıların ilgili donanımları kullanmayı ilk olarak başlattıklarını aktarmaktadır. Yine aşağıda belirtileceği gibi Thukydides 1.8.1 üzerine düşülen bir scholion (şerh)'da da Karyalıların kelimenin tam anlamıyla bu keşfi yaptıklarına atıfta bulunmaktadır.

Herodotos'un yukarıda aktarılan metni önemlidir ve detaylı incelenmesi gerekmektedir. Herodotos, Karyalıların çok erken dönemlerde adalarda yaşarlarken bu askerî donanımı keşfettiklerini ve Eski Yunanlıların bu yeni donanımı Karyalılarından alarak kullandıklarını söylemektedir. Bu ifadelerinin kaynağı olarak 1.171.2 de belirttiği elindeki bilgiler dışında herhangi bir otoriteye atıfta bulunmamakta ve özellikle Erken Dönem Karya tarihini ilgilendiren 'Girit hikayesine' göre Karyalıların adalardan geldiğini bildirmektedir. Herodotos açıkça söylemese de Karyalılar ve keşifleriyle ilgili söylencenin yer aldığı bu tüm paragrafın, Tunç Devri Girit Dönemi'nden beri kuşaktan kuşağa geçme olasılığı yüksektir⁶. İddia edilenin tersine,⁷ Herodotos'un anlatımında bir düzensizlik olmadığı ortadadır. Herodotos, kral Minos'un⁸ ordusunda denizciler olarak görev yapan Karyalıların en muhteşem dönemlerini yaşadıkları bir zamanda bazı özel silah donanımlarının keşfine imza attıklarına ve bu yüzden diğer halkların takdir ettiği muhteşem bir saygınlık kazandıklarına işaret etmektedir. Herodotos'un burada aşağıda belirtileceği gibi daha önceden Alkaios (ca. 620 - ca. 580) ve Anakreon (ca. 582- 485)'un ifşa ettikleri Karya keşifleriyle ilgili verileri tekrar etmekten çok, Girit merkezli Minos Uygarlığı Dönemi'ne kadar giden aksinin ispatlanması zor bir sözlü anlatımdan yararlandığı görülmektedir.

⁵ Oxyrhynchus Papyri 10 no.1242, s.106, col.iv, satırlar 26-30. Bu hoplitai donanımı içinde diz zırhı da olabirdi. Konuyla ilgili olarak ayrıca bk., Lorimer 1947, 132.

⁶ Snodgrass'ın görüşünün tersine (1964, 109), eğer Herodotos bu bilgiyi şairlerden alsaydı bunu açıklayabilirdi. Zira Herodotos bir heykeli Akropolis'de bulunan Anakreon (Pausanias, Attika, 1.125.1) ve Alkaios'a gerektiğinde atıflarda bulunmaktadır. Bk., 3.121; 5.95.

⁷ Snodgrass 1964, 109.

⁸ Minos'un tek bir kralın ismi olmaktansa, Girit yayılcılığı esnasında (ca.1700-ca.1500) bütün kralar tarafından kullanılan bir hanedanlık ünvanı olma ihtimali bulunmaktadır. Bk., Forsdyke 1952, 18.

Antik Dönem silah donanımıyla ilgili çalışmalarıyla tanınan H. L. Lorimer, Herodotos'un yukarıda aktarılan metninin özellikle sorguçla ilgili kısmı için şu yorumu yapmaktadır: "Eğer dikey bir gövdeye bağlanmamışsa, Herodotos'un özellikle kullandığı ἐπίδέεσθαι kelimesi bir sorgucun miğfere bağlanması metodunu izah etmesi açısından nadir ve de çok süslü bir fiil gibi durmaktadır; birisinin tahmin edeceği ve gerçek kalıntıların gösterdiği şekliyle erken dönem Korint miğferlerinde ve diğer çağdaş biçimlerde olduğu gibi, gerçekte normal metod yapıştirılarak veya lehimlerle desteklenen perçinleme metoduydu; ancak Herodotos'un Karyalılara özgün başka bir yöntem tarif etmeyi kastetmesini tartışabilmek çok zordur"⁹. Halbuki Herodotos teknik olarak Karyalıların îcat ettiğini söylediği kulplu kalkan sistemi ile daha önceki kayışlarla yönlendirilen sistem arasındaki farkı ortaya koyabilmektedir. Bu nedenle Herodotos'un, Karyalılara özgü ve onlara değişik bir görüntü kazandıran, gayet gösterişli bir sorgucu kastetmek amacıyla da ἐπίδέεσθαι kelimesini kullanmış olma ihtimali vardır. Diğer taraftan Lorimer Karyalıların miğfer sorguçlarını keşfettiklerine dair edebî eserlerdeki verileri şüpheli bulsa bile, Karya keşifleriyle ilgili kaynakların Girit'te Minos Uygarlığı Dönemi'ne ait bazı bulgularla akla uygun bir şekilde açıklanabileceğini bildirmektedir. Lorimer'e göre, Tunç Çağı'nda Girit'e ait birkaç sorguçlu miğfer biçimi içinde bir tanesi dışarıdan ve gerçekte Anadolu'dan gelmez. Bu sebeple de Herodotos'un Karya îcatlarıyla ilgili Girit sözlü anlatımı doğrulanabilmektedir¹⁰. Bu Girit sözlü anlatımını doğrulayabilecek maiyette olan başka bir arkeolojik buluntu daha bulunmaktadır. 1908 yılında Minos Uygarlığı Dönemi'ne ait Güney Girit'te Phaistos sarayında keşfedilen pişmiş toprak bir disk geleneksel olarak ca. 1700 ve ca. 1500 yılları arasına (Orta Minos IIIB Dönemi) tarihlendirilmektedir. Diskin çamuru ve ateşlenmesi genelde Girit'te bulunanlara pek benzememektedir ve muhtemelen Güneybatı Anadolu'da Karya veya Likya'dan getirilmiştir¹¹. Bu disk üzerindeki kadın, küçük yuvarlak kalkan ve özellikle sorguçlu başlığa sahip insan kafası figürleri Karya bağlantısına işaret edebilir¹². Phaistos diski üzerinde görülen insan

⁹ Lorimer 1947, 131.

¹⁰ Lorimer, ibid.

¹¹ Pendlebury 1965, 170; Barnett 1975, 362-3; Hall 1911, 119-123.

¹² Hall Phaistos diski üzerindeki sorguçlu başlığa sahip insan kafası hiyeroglifinin, Mykenai şehrinde bulunan kuşatma sahnesini gösteren gümüş bir kap üzerinde de görülebileceğine işaret etmektedir. Hall'a göre, Mykenai kabı üzerindeki sahne Giritliler veya diğer Mikenler tarafından

kafası üzerindeki tüylü başlığın tipik olarak Tunç Çağı Karyasına ait olma ve Eski Yunanlıların bu geleneği onlardan alma ihtimali vardır¹³. Karyalıların Arkaik Dönem öncesinde taç şeklinde başlık kullanmayı yaygın hale getiren ilk halk oldukları bildirilmektedir¹⁴. Tüylü başlıklar giyen Karya savaşçılarının daha sonra 700 yılı civarında Asur'luların Ninova Sanharib rölyefinde tasvir edildikleri görülmektedir¹⁵.

Romalı yazar Aelianus (ca.İ.S. 175-235)'da çok farklı bir kapsamda Karyalıların keşifleriyle ilgili önemli, ancak tam anlamıyla açık olmayan bir aktarımda bulunduğu metinde Karya-Girit bağlantısına işaret etmektedir. Aelianus De Natura Animalium (Hayvanların Tabiatı Hakkında) adlı eserinde evcilleştirilmiş balıklarla ilgili bölümde şöyle demektedir: “[30] Bir çağrıya cevap veren ve memnuniyetle yiyecek kabul eden evcilleştirilmiş balıklar, pek çok yerde, örneğin Epiros'da önceden Stephanopolis olarak adlandırılan bir kasabada, çıkış yolunun her iki tarafı su depolarıyla çevrili Talih Tapınağı'nda; bir zamanlar bir Syrakusa kalesi olan Sicilya'daki

muhtemelen yabancı bir şehre saldırıyı temsil etmekte olup, belki de Karya'da yaşayan bu yabancı halk Phaistos diskinin tarihlendirildiği 1700'lü yıllardan itibaren Giritlilerle ilişkiye girmişti. Bk., 1911, 119-123. Phaistos diskinin Karya ile bağlantısı için ayrıca bk., Evans 1921, 657; Mellink 1964, 275.

¹³ Hall 1911, 122.

¹⁴ Athenaios Samoslu Menedotos'un Samos'da 'Önemli Şeylerin Kaydı' adlı çalışmasından alıntı yaparak Argos kralı Eurystheus'un kızı Admete'nin Samos adasına kaçtığını; orada Lelegler ve Nymphler tarafından kurulmuş olan Hera tapınağının bakımını üzerine aldığı bildirilmektedir. Argoslular bunun üzerine Admeté'ye zarar vermek için Hera'nın heykelini çalmaları konusunda Tyrrhenialı korsanlarla anlaşma yaparlar. Heykeli çalan korsanlar bir türlü gemilerini hareket ettiremeyince bunu ilâhî bir işaret olarak algıladılar ve heykeli sahile bırakarak kaçarlar. Athenaios'a göre, adada yaşayan Karyalıları ancak barbarlardan beklenebilecek bir düşünceyle heykelin kendi kendine kaçtığını düşünerek onu sazlardan yapılmış bir hasıra sararlar. Nihayetinde Admeté heykeli tekrar yerine yerleştirir ve bu olay üzerine her yıl Tonaia festivali düzenlenerek heykel sahile taşınır. Bu olaydan üzüntü duyan Karyalıları Hybla şehrindeki kâhine danışır. Apollon günahatan arınmaları için kendilerine fazla zarar vermeyen bir pişmanlık yöntemi uygulamaları gerektiğini bildirir. Karyalıları kafalarına başlık takarak tövbe etme yoluna giderler. Apollon aynı zamanda başlık hazırlamada sazları kullanma geleneğini tarif eder ve Hera'ya tapınma imtiyazına sahip olanların sadece defne ağacı kullanmaları yönünde talimat verir. Böylelikle çeşitli dallarla kafalarını bağlayacaklar ve tanrıça Hera'yı sıkıca tutmuş olacaklardı. Kâhinin emirlerine sadık kalma yönünde azimli olan Karyalıları önceden gelenek olan her türlü başlık kullanma yöntemini bırakırlar ve genel uygulama olarak sazdan başlıklar kullanırlar. Ayrıca tanrıça Hera'ya özel tapınmada bulunanların Athenaios'un yaşadığı dönemde de kullanılan defne ağacından başlıklar kullanmalarına müsaade edildiği ve Karyalıların bu eski başlık yapma yöntemlerinin Samoslu Nikaenetus gibi epik şiir yazarları tarafından vurgulandığı bildirilmektedir. Bk., Deipnosophistai, 15.672-3.

¹⁵ Hall, ibid.; Burn 1930, 143; Covey 1987, 142.

Heloros'da; ve Labranda Zeus Tapınağı yakınındaki bir berrak su kaynağında bulunmakta ve korunmaktadırlar. Buradaki balıklar altın gerdanlıklara ve yine altından küpelere sahiptirler. Zeus'un bu tapınağı Mylasa şehrinde 70 stadia uzaklıktadır. Heykelin yanına bir kılıç işlenmiştir ve tanrıya Karya Zeus'u ve Savaş Tanrısı adı altında tapınılmaktadır. Zira Karyalılar savaş ticareti yapmayı düşünmede, para karşılığında askerler olarak hizmet etmede, kalkanlarına kulplar uydurmada ve miğferlerine sorguçlar takmada ilktiler. Creta ve Zeus'un oğlu Kar'ın ardından 'Karyalılar' olarak adlandırıldılar. Zeus öfkeli ve ağır yağmur fırtınaları gönderdiğinden dolayı Labraundos ünvanını aldı..."¹⁶.

Aelianus Karyalıların ilk olarak kalkanın kola geçen kulpu ve miğfer sorguçu askerî donanımını kullanmalarını onların hayatlarını savaşla sürdüren savaşçı bir halk olmalarıyla ilişkilendirmektedir. Bu kapsamda Herodotos'un bahsettiği kalkan üzerine kazılmış simgelerden bahsetmeyi gereksiz görmüştür. Aelianus'un metninde dikkati çeken bir diğer nokta, Zeus Labraundos'a Zeus Karios ve Zeus Stratios adı altında tapınılmasıdır. Herodotos'un metninde Zeus Karios'a Mysialılar ve Lidyalılar da taparlar derken, bir diğer paragrafında (5.119.2) Zeus Stratios'u (Ordular Tanrısı Zeus'u) sadece Karyalıların tanıdığını bildirmesi dikkat çekicidir. Buradan çıkartılabilecek yorum bölgenin yerlisi olan Lidyalılar, Mysialılar ve Karyalıların Zeus Karios'a taparlarken, Zeus Stratios'a sadece Karyalıların adakta bulunmasıdır. Sadece Zeus Stratios'a tapan Karyalıların muhtemelen adalarla bağlantısı güçlüydü ve özellikle savaşçı kimlikleriyle ortaya çıkmaktaydılar. Aslında Zeus Karios ve Zeus Stratios ikilemi Labraundos kelimesinin anlamının açıklanması sırasında da ortaya çıkmaktadır. Plutarkhos'un Karya ile ilgili bir metin içinde bu kelimenin kullanımını öncelikle etimolojik olarak açıklama amacında olduğu görülmektedir. Ona göre Labraundos, çift yüzlü balta anlamına gelen Lidya dilinde labrys kelimesinden gelmektedir ve Anadolu kökenlidir¹⁷. Diğer taraftan pek çok çift yüzlü balta sembolü Girit yapıtlarında, özellikle Knossos sarayında ortaya çıkarılmıştır. Bunların Zeus'un sembolü oldukları, özellikle Knossos sarayında üzerinde çift yüzlü balta sembolleri bulunan sütuna tapınıldığı öne

¹⁶ Bk., 12. 30. Snodgrass Aelianus'un Karyalıların özellikle kalkanın kola geçen kulpu ve miğferi 'keşfettiklerini' bildirmediğini yazmaktadır. Bk., 1964, 110. Ancak Aelianus keşif kelimesini kullanmasa da 'ilk olarak' Karyalıların bu donanımı uyguladıklarını vurgulamaktadır.

¹⁷ Bk., Plutarkhos, *Quaestiones Graecae*, 45 = *Moralia*, 301 F-302 A; Gusmani 1964, 275; Pedley 1974, 96-7.

sürülmektedir. Buradan hareketle de kral Minos'un sarayı ve Knossos'da Minotauros'un ini için kullanılan labyrinthos (= 'çift yüzlü balta evi?') kelimesinin de labrys kelimesinden kaynaklandığı, labrys kelimesinin bir zamanlar Girit'te kullanıldığı ve Erken Dönem'de adalardan gelen Karyalıların Tralles ve Mylasa'ya yerleşmelerinin söz konusu olabileceği yorumları yapılmaktadır¹⁸. Aşağıda da belirtileceği gibi, kesin olarak kabul edilmesi gereken nokta Minos Uygarlığı Dönemi'nden itibaren Karya bölgesi ile adalar arasında sürekli olarak iki taraflı bir etkileşimin olduğudur. Bu etkileşim sırasında da Girit'liler muhtemelen bu Karya işçiliğine özgün askeri donanımı tanımaktaydılar. Dolayısıyla Herodotos da verilerini bu Girit kökenli söyleneceye dayandırmaktaydı.

Öte yandan bu konudaki bir diğer kaynak Thukydides olup, onun diğer yazarlardan tamamen farklı bir içerikte ele aldığı anlatımı da erken dönemde adalardaki Karya ve onlara özgün askeri donanımının varlığını doğrulamaktadır. Thukydides en erken dönemlerden Peloponnesos Savaşı'nın başlangıcına kadar Hellas'daki gelişmeleri özetlediği eserinin 'Arkhaiologia' olarak adlandırılan giriş bölümünde bu konuda şu yorumu yapmaktadır: "[1] Adalılar da meşhur korsanlardı. Bu adalılar adaların çoğunu kolonileştiren Karyalılar ve Fenikialılar [Finikeliler] idi, bu da şu aşağıdaki gerçeğe ispatlanmaktadır. Bu savaşta [Peloponnesos Savaşı] Atina tarafından Delos'un arındırılması esnasında adadaki bütün mezarlar kaldırıldı ve içindekilerin yarısından fazlasının Karyalılara ait olduğu anlaşıldı: kendileriyle gömülen silah donanımından ve Karyalıların ölü gömme merasimlerinde hâlâ takip ettikleri üst üste gömme adetinden onların kimlikleri belirlendi. [2] Ancak Minos donanmasını kurar kurmaz denizden ulaşım daha kolaylaştı [3] ve adaların çoğunu da kolonileştirdiğinden bu kötülükle işgal olan korsanları defetti..."¹⁹.

Thukydides'e göre, Karyalılar kral Minos döneminde korsanlık alanında ün salmışlardı ve özellikle 426/5 yılında Delos adasında temizlenen Karya mezarlarında bulunan silahlar bunu ispatlamaktadır. Bu arada bazı araştırmacılar mezarların Karyalılara ait olduğu konusundaki Thukydides'in

¹⁸ Karya Zeus Labraundos'u ile eski Girit kültürü arasında geleneksel bir bağlantı olduğu konusunda bk., Evans 1901, 106-112; Hall 1905, 323-4. Ayrıca bk., Lorimer 1950, 1-2, 31.

¹⁹ Thukydides, 1.8.1-3. Thukydides'in bildirdiğine göre, Delos adasında iki defa mezar temizliği yapılmıştı. 561/0 yılında yönetimi ele geçiren Atina tiranı Peisistratos tarafından yapılan ilk temizlik tapınma yerinden görülebilen bir alanla sınırlı kalmıştı. Bk., 3.104.1-2.

verilerini şüpheli bulmaktasalar da,²⁰ bu görüşler sağlam temellere dayanmamaktadır²¹. Zira Arkaik Dönem öncesine ait edebî kaynaklar Karyalıların

²⁰ Cook 1955, 267-270; Long 1958, 297-306.

²¹ Thukydides'in verilerini doğrulayabilecek arkeolojik buluntular bulunmaktadır. Miletos'da VII. yy.'a tarihlendirilen Karyalılara ait olduğu düşünülen buluntular arasında üzerinde bir ağaç ve hayvan rölyefleri olan büyük bir disk vardır. Kleiner Karyalıların kalkan aletlerini keşfetmelerinden hareketle bunun bir kalkanın göbeği (omphalos) olduğunu düşünmektedir. Bk., Cook 1967, 213. Aslında şimdye kadar Thukydides'i çürütecek bir buluntuya rastlanmamıştır. Cook teorisini, 1898 yılında Delos'a bakan Rheenea kıyısında duvarla çevrili bir alan içindeki depozitte bulunan kemik yığınları, keramik parçaları ve bunların yanında birkaç diğer nesnenin olduğu buluntuya dayandırılmakta ve Karya gömülerinin bu Rheenea depositi içinde olması gerektiğini öne sürmektedir. Thukydides'in bildirdiği Karya mezarlarının içeriklerinin ayrıştırılarak atılma veya başka bir yere gömülme ihtimali olsa da, Cook Atinalıların mezar içeriklerini atarak böyle bir din karşıtlığı yapmayacaklarını ve ikinci bir depozitin bulunmadığını iddia etmektedir. Halbuki aşağıda belirtileceği gibi (dn 31) Atinalılar, özellikle bu dönemde Karyalılara karşı önyargı ile hareket ederek çok erken dönemlere ait bu mezarların içeriklerini gasp etme ve kemiklerinden kurtulma yolunu izlemiş olabilirlerdi. R. M. Cook (1955, 269) son olarak Thukydides'in kahramanlık ve tarihsel dönemler arasında çok daha yakın bir devamlılığı kabul ettiğini ve dolayısıyla onun anakronistik bir yaklaşımla Karya ölü gömme adetlerinin 800 yıldan fazla değişmeden devam ettiğine inandığını öne sürmektedir. Ancak erken dönemlerde değişik şehir devletlerinin farklı ölü gömme metodları uyguladıkları bilinmektedir. Zira Atina'nın VI. yy.'ın başında Megara'dan almak istediği Salamis adasında farklı olarak tek kişilik ölü gömme metodu uyguladığı ve Megarlıların ise bir mezarda üç dört kişi gömdükleri kaydedilmektedir. Bk., Plutarkhos, Solon, 10.4.5. Thukydides yukarıda aktarılan metninde Karyalıların Minos Uygarlığı Dönemi'nde yaygın olarak kullandıkları ama daha sonra bu adaya yerleşen Eski Yunanlıların uygulamadıkları ölü gömme metoduna atıfta bulunmuş olabilir. Diğer taraftan Long Rheenea depositi içeriklerinin ve özellikle içinde bulunan demir orakların Eski Yunan (Miken) mezarlarına ait olduğunu ve diğer mezarlarınkinin yok edildiğini veya bilinmeyen başka bir yere atıldığını savunmaktadır. Bk., ibid., 306. Long'a göre, Thukydides bu deposit içinde ve başka Eski Yunan yerleşim birimlerinde de bulunan demir orakları Karya silahı olarak karıştırmıştır ve yine bu deposit içinde bulunan Geometrik Keramik'ten dolayı Thukydides veya onun bilgi kaynağı bu keramiğin hangi döneme ait olduğunu bilmemektedirler ve yanlışlıkla bu mezarları üç yüz yıl öncesine tarihlendirmişlerdir. Bk., ibid., 304. Ancak Thukydides, Karya mezarları içinde bulunsalar bile bir bütün olarak yeniden kullanılma ve kolaylıkla başka bir yere taşınma ihtimali olan erken dönem keramik ürünlerinden söz etmemektedir. Delos'daki bu deposit içinde bulunan keramiklerin Karya mezarlarına ait olduğunu ispatlamak çok güçtür. Karyalılar Miken keramiği de kullanıyor olabilirlerdi. Long'un kendisinin de belirttiği gibi ayırt edici bir Karya seramiği bilinmemektedir. Long Rheenea depositinde bulunan bir tek Miken pyxis'inden yola çıkarak, Delos adasında yaygın bir Miken yerleşiminin olduğunu, Delos adasındaki yine Attika'nınkinden farklı olan Miken mezarlarının V. yy'da Karya'da kullanılan oda tümülüs mezarlarına benzediğini, Thukydides'in de hâlâ Karya'da kullanılan bu mezarlardan yola çıkarak Delos adasındaki Miken mezarlarını Karya mezarı olarak tanımladığını savunmaktadır. Bk., ibid., 302-3. Buna rağmen, Long Demir Çağ'ın başında (1200) Halikarnassos Yarımadasında Asarlık'a gelen Karyalıların Minos-Miken ölü gömme adetlerini devam ettiklerini kabul etmektedir. Miken Uygarlığı döneminde adada yaşayan Karyalılar da Delos adasındaki Mikenliler ile aynı türden mezarlar kullanıyor olabilirlerdi. Kaldı ki Thukydides'in Karyalıların kimliğini doğrudan yapısal mezar türleriyle değil, muhtemelen Mikenlilerle aynı şekilde kullandıkları ölü gömme metodu ve Karyalılara özgü silah donanımlarıyla bağdaştırdığı görülmektedir. Thukydides'in bahsettiği silah donanımının Karya değil Miken silahı olduğunu arkeolojik olarak kanıtlamak da

Minos Uygarlığı Dönemi'nden itibaren sadece adalarda değil aynı zamanda Küçük Asya'nın güneybatısında ve Hellas anakarasındaki varlıklarına işaret etmektedir²². Ayrıca arkeolojik veriler de Karyalıların Ege'nin geniş coğrafyasına yayıldıklarını göstermektedir²³. Kaldı ki Thukydides'in ilgili verileri kasıtlı olarak yanlış aktarma niyetinde olması için de bir sebep yoktur. Thukydides gerek bizzat kendisinin şahit olduğu ve gerekse başkasının aktardığı verileri zahmetli bir araştırma sonucunda tarihî gerçeklere dayalı olarak anlattığını önemle vurgulamaktadır²⁴. Öte yandan Thukydides'in aynı zamanda bir asker ve tarihçi olarak Karyalıların ölü gömme geleneklerini ve silahlarını iyi tanınması söz konusudur ve muhtemelen kendisi de bu mezar temizleme işine katılmıştır²⁵. Atinalıların Karya ve

zordur. Nitekim, Miken silahları olsa bile, Thukydides bunu Eski Yunan olarak kabul etmeliydi. Paton - Myres'e göre, Thukydides'in o kadar uzak bir geçmişe Minos dönemine ait olduğu ima edilen bu silahları nasıl tanıdığının açıklanması zordur ve kendilerine göre Thukydides Herodotos tarafından da aktarılan 'Karya' hoplitai zırhı türü içeren VII. ve VI. yy. mezarlarını tarif etmektedir. Bk., 1896, 267. Bize göre ise, Herodotos'un da belirttiği gibi Minos Uygarlığı Dönemi'nden bu yana eğer bir kısım Eski Yunanlılar Karyalıların îcat ettikleri söylenen silahları benimsediyse, Thukydides'inde özellikle üzerinde durduğu bu mezarlardaki Karya silahlarının ayırt edici özelliklerinin ne olabileceğinin sorgulanması gerekmektedir. Bu noktada akla gelebilecek en önemli ayırt edici özellik Karyalıların çok erken dönemlerden beri kalkanlarının üzerinde kullanmış oldukları kendilerine özgü simgeler olmamıştı. Ancak bunların arkeolojik kalıntı olarak günümüze kadar gelmemesi normaldir. Arkaik Dönem öncesine atıfta bulunan edebî eserlerde kalkan üzerindeki bu simgelere işaret edilmektedir. Örneğin bk., Aiskhylos, Thebai, 385-395.

- ²² Bu kaynaklar için bk., Herodotos, 1.171.1-2; Diodoros, 5.60.3; 84.1-4; İsostrates, Panathēnaïkos, 43; Strabon, 12.8.5; 14.2.28; Strabon 7.7.2 ve 8.6.15'de Aristoteles'e yapılan atıf; Pausanias, Attika, 1.40.6; Akhaia, 7.2.5; Stephanos Byzantios, s.v. Karia. Hellas ve adalardaki Karya varlığı üzerine yorumlar için bk., Bury 1913, 69-70; Hammond 1967, 58; Craik 1980, 51, 157. Yorumlardan hareketle Karyalıların Tunç Devri'nde kral Minos'un müttefikleri ve tebâları olarak adalarda yaşayan denizciler olduğu söylenebilir. Ancak yazılı kaynaklar dikkate alındığında Karyalıların mı adalara yerleştikleri veya adalardan mı geldikleri konusunda kesin bir yargıda bulunmak zordur. Bk., Mellink 1991, 662-3.
- ²³ Bk., Gorman 2001, 20 vd; Hogarth 1924, 556-7; Carpenter - Boyd 1977, 179-215; Long 1958, 301-305; Ball 1977, 320-2; Hornblower 1982, 14-6, 20. Bütün bu verilere rağmen, arkeolojik açıdan etkileşimin adalardan anakaraya mı yoksa tam tersine mi olduğu konusunda kesin bir yorumda bulunmak mümkün değildir. Karyalıların menşei hakkındaki arkeolojik veriler yetersiz kalmaktadır. Bk., Gorman 2001, 16-7.
- ²⁴ Bk., 1.22.2-3.
- ²⁵ Hornblower 1987, 128, 183-4; 1991, 30. Ayrıca Hunter Thukydides'in 'Arkhaiologia' olarak adlandırılan giriş bölümünde neyi delil olarak kabul ettiği ve nasıl mantık yürüttüğü konusunda eserin diğer bölümlerinden daha açık olduğunu açıklamaktadır. Örneğin, Thukydides'in Mykenai ve Lakedaimon'u görmüş olması gerekir. Thukydides en azından Delos'da ki mezarların temizlenmesi sırasında ortaya çıkarılan mezarların içeriklerini bilmektedir ve kendi zamanında Hellas'ın değişik kısımlarındaki silah taşıma üsullerini tarif edebilmektedir. Bk., 1982, 100.

Likya seferleri sonucunda yenilgiye uğramalarından birkaç sene sonra bu mezar temizliğini yapmaları, acaba Atinalıların Delos Adası'ndaki Karya mezarlarını önceden bildiklerinden yenilgilerinin verdiği bir hırsla mı bu işe giriştikleri sorusunu akla getirmektedir²⁶. Eğer gerçekten böyle ise, Thukydides'in de belirttiği gibi bunlar, Minos Uygarlığı Dönemi'nden kalma Karya mezarları olmalıdır.

Bunların yanında, Thukydides'in yukarıda aktarılan metninde 'τῆ στευῆ τῶν ὀπλῶν', yani 'silahların donanımından' ifadesini, mezarlardaki Karya silahlarının Eski Yunan silahlarından farklı olduğunu belirtmek için kullanması söz konusudur²⁷. Thukydides'in yukarıda aktardığımız metni üzerine düşülen şerhte 'ilk olarak' Karyalıların yuvarlak kalkanın omphalos'unu²⁸ ve sorgucu keşfettikleri; ölüleriyle beraber küçük kulp, sorguç ve arma örneklerini gömdükleri ve böylelikle Karya mezarlarının tanındığı açıklanmaktadır²⁹. Bu mezarlarda özellikle Karya kalkanı üzerine kazılmış semboller veya armalar varsa ve kalkanlar özellikle Karyalıların kullandığı türden kulplara sahipse, bütün bunlar Karya kimliğini ön plana çıkarmaktaydılar. Bu şerhte Herodotos'un kullandığı ochanon yerine farklı bir anlam taşıyan özellikle omphalos kelimesinin kullanılması Karyalıların kalkanlarının merkezlerinde kendilerine özgü, ayırt edici bir dekoratif çıkıntı kullanmalarından kaynaklanabilir³⁰. Aksi takdirde özellikle bu kelimenin burada kullanılmasının nedenini açıklamak zor gözükmektedir.

²⁶ Atinalılar Peloponnesos Savaşı sırasında para toplamak için 430 yılı kışında Melesandros ve 428 yılının yazında Lysikles'in komutası altında Karya ve Likya içlerine seferler düzenlemiş, ancak Karya ve Likyalılar tarafından yenilgiye uğratılmışlardı. Özellikle Lysikles Maiandros vadisi boyunca ilerlerken Sandios tepesi civarında Karyalıların saldırısı sonucunda öldürüldü. Atina Devleti'nin bu yenilgilerin akabinde Delos Adası'ndaki Karya mezarlarını temizlediği görülmektedir. Bu arada Aristophanes 424 yılında yazmış olduğu komedi oyununda, Atina'da toplanan vergilerden ve fetihlerden pay almak isteyen Hyperbolos ve Kleon gibi çıkarıcı şahsiyetlerin liderliğini yaptığı, Karya'yı fethetme arzusunda olan bir çıkar grubunun varlığına ve bunlara karşı bir kamuoyu oluştuğuna dikkati çekmektedir. Bk., Hippeis, 172-174, 1300-1315. Yorum için bk., Sommerstein 1981, 152. Atina'nın Karya ve Likya'ya yönelik seferleri ve ayrıca bu konulardaki açıklamalar için bk., Demir 2004, 69-95.

²⁷ Gomme 1945, 107; Snodgrass 1964, 113.

²⁸ Genelde yuvarlak kalkanın merkezinden oval şekilde çıkıntı yapan, tek merkezli daireler veya diğer şekillerde dekoratif amaçlı kabartma süs. Homeros dönemi omphalos kalkanlarının tanım-laması için bk., Lorimer 1950, 182-5.

²⁹ Bu şerhin devamında adadaki Finikelilerin, ölülerini diğer halklar gibi doğu yönüne değil batı yönüne gömdüklerinden dolayı tanındıklarına işaret edilmektedir. Bk., Gomme, ibid.

³⁰ Yukarıda aktardığımız Herodotos'un metninde geçen simgelerin Karyalılara özgü olduğu görüşünde olan yazarlar vardır. Bk., How – Wells 1928, 132, Herodotos 1.171.4 üzerine yorum.

Özetlemek gerekirse, Tunç Devri'nde yaşayan Giritlilerin Karyalıların bu keşifleri yaptığını bilmeleri söz konusudur. Bu bilgi sözlü anlatımla kuşaktan kuşağa geçerek Herodotos'un zamanına kadar gelmiştir ve o da bu bilgiyi kullanmıştır. Elimizde karşılaştırma yapılabilecek yazılı kaynakların ve yeterli arkeolojik verilerin olmaması nedeniyle bu sözlü anlatımın doğru olup olmadığını ispatlamak zor gözükmektedir. Yinede yukarıda da ifade edildiği gibi şimdiye kadar ortaya çıkartılan bazı arkeolojik buluntular bu sözlü anlatımı desteklemektedir.

Nitekim bu sözlü anlatım, yazılı edebiyatın Hellas'da yeşermeye başladığı Arkaik Dönem (700-480)'in başlarından itibaren kendini göstermiştir. Meselâ, Arkaik Dönem Eski Yunan lirik şiiri yazarlarından ilk önce Lesbos'lu Alkaios ve daha sonra Anakreon'un Karyalıların keşfettikleri söylenen iki askerî donanım elemanı ile ilgili olarak ilk elden bahiste buldukları ve bunların Karya işçiliğinin ürünleri olduğunu ortaya koydukları görülmektedir. Bu şairlerin fragmanları sadece Strabon'un aktarmasından ve daha sonraki yorumcular aracılığı ile günümüze kadar gelmiştir³¹. Strabon'un aktarmasına rağmen, bu fragmanlar kendi dönemlerine ait orijinal kaynaklar olarak kabul görmektedir³². Strabon'un (ca. 64-İ.S. 19) genelde Karyalılarla ilgili metni ve bu kapsamda atıfta bulunmaya gerek duyduğu bu fragmanlar şu şekildedir: "[27] Karyalılarla ilgili sayısız söylentilerden genellikle üzerinde hemfikir olunan Karyalıların Minos'un boyunduruğu altında oldukları, o dönemde Lelegler olarak adlandırıldıkları ve adalarda yaşadıkları; daha sonra ana karaya göç etmelerinin ardından, çoğunluğu Leleg ve Pelasgialı olan önceki sahiplerinden alarak kıynın ve iç kesimlerin çoğunu ellerine geçirdiler. Buna karşılık olarak bunlar [Karyalılar] Eski Yunanlılar yani İonyalılar ve Dorlar tarafından topraklarının bir kısmından mahrum bırakıldılar. Askerî olaylarda zirveye erdiklerinin kanıtları olarak, yazarlar delil olarak kalkan kulplarını, kalkan üzerinde kazılan işaretler ve armalarını [sembollerini] ve sorgucları aktarmaktadırlar, çünkü bütün bunlar Karya'ya ait olarak adlandırılmaktadır. Alkaios en azından şöyle söylemektedir:

³¹ İlias, 8.193 üzerine düşülen scholion A; Etymologicum Magnum, 489.39; Etymologicum Gudianum, 297.43; Eustathios 367.25; ayrıca bk., 707.60.

³² Snodgrass 1964, 107-8.

“Bir Karya sorguğunu sallayarak
ve Anakreon ise;
Gel, kendi kolunu Karyalıların eseri olan kalkan kulpuna sok”³³.

Strabon çeşitli yazarların Karyalıların askerî alanda zirveye ulaşan tecrübelerini ispatlamak için Karya îcatları olduğu söylenen kalkan kulplarına, sorguçlara, Karya işçiliğine özgün olduğunu sabit ve kesin bir şekilde gösterebilecek mayette olan kalkan üzerine kazılmış işaretler ve muhtemelen ayırt edici kalkan armalarına delil olarak atıfta bulduklarını aktarmaktadır. Bu görüşü desteklemek için, en azından Alkaios ile Anakreon’un fragmanlarına işaret etmektedir.

Diğer taraftan Strabon’un verileri ile Herodotos’un kaynağı arasında kesin bir bağlantı kurmak zor gözükmektedir³⁴. Strabon eserinin pek çok yerinde Herodotos’a atıfta bulunmasına ve hatta bazen onu yalanlamasına rağmen,³⁵ burada ondan söz etmemesi ilginçtir. Herodotos’un bildirdiği Karya keşiflerini yalanlayan bir kaynak olsaydı, Strabon bundan da söz ederdi. Ayrıca Strabon, Herodotos’dan farklı olarak Alkaios ve Anakreon’un fragmanlarına atıfta bulunmaktadır. Bu durum Strabon ve Herodotos’un konuyla ilgili farklı kaynaklar kullandığını göstermektedir. Nitekim Strabon Herodotos gibi üç değil, dört farklı askerî donanım elemanına işaret etmektedir. Herodotos’un konuyla ilgili verilerine ilâveten kalkan üzerinde armalar veya semboller anlamına gelen tekmeîria kelimesini kullanmaktadır. Bunun yanında farklı olarak kalkan üzerine kazılan işaretler için Herodotos’un kullandığı İonya lehçesinde çoğul sēmēia yerine ‘episēma’ kelimesini kullanmayı tercih etmektedir.

Yukarıda aktarıldığı gibi Alkaios ve Anakreon’un vermiş oldukları bilgi kısa ve açık olmamasına rağmen, özellikle Karya işçiliğinin ürünü olan iki asker donanım elemanına işaret etmeleri ihtimali büyüktür. Alkaios silah

³³ 14.2.27. Ayrıca bk., Bergk 1882, Anakreon 91, Alkaios 22; Diehl 1936, Anakreon 81, Alkaios 58; Lobel – Page 1955, 388 Z 65; Page 1962, Anakreon 401; West 1993, F 338.

³⁴ Contra Snodgrass (1964, 108).

³⁵ Bk., Strabon, 6.3.6; 7.3.8; 7.7.12; 9.4.14; 10.1.10; 10.3.21; 11.6.3; 11.14.13; 11.14.16; 12.1.3; 12.2.4; 12.3.9; 12.3.21; 12.8.5; 13.1.59; 13.2.4; 13.4.5; 13.4.7; 14.2.16; 14.4.3. Strabon özellikle 11.6.3’de Herodotos’un mitolojik dönemle ilgili olarak anlatılanlar konusunda Homeros ve Hesiodos’dan daha az güvenilir olduğunu bildirmektedir. Bunun yanında Strabon 11.14.13’de, Herodotos’un Araxes (Aras Nehri)’in takip ettiği akış yolu ile ilgili verilerini doğru bulmamaktadır.

donanımından anlayan bir savaşıydı³⁶. Alkaios'un ilgili fragmanı kendi dönemiyle değil, büyük ihtimalle 1200'lü yıllarda gerçekleşen Truva Savaşı ile ilgili bir fragmandır³⁷ ve bu savaşta bir Karyalının giydiği sorguca atıfta bulunmaktadır³⁸. Homeros'dan Karyalıların Truva müttefiki olduğunu öğrenmekteyiz³⁹. Alkaios özellikle Truva Savaşı'nda Karyalıların kullandıkları ve ilginç gelen bir sorguca atfen bu ifadeyi kullanmış olabilirdi. Dolayısıyla bu sorguç Korint miğferi ile bağlantısı olmayan ve Anadolu bağlantıları da olan küçük çubuklar üzerine yapılmış baştan kışa kadar uzanan çok resm ve tantanalı bir tür olabilirdi⁴⁰.

Bu bağlamda Alkaios'a ait ikinci bir fragmanın göz önünde bulundurulması gerekmektedir ve bu fragmanda şöyle bildirilmektedir: "Görkemli yapı tunç ile ışıltılı; çatının tamamı parlayan miğferlerle ve sorguçlarından dalgalanarak insanların kafalarını süsleyen beyaz at tüyleriyle donatılmıştır. [Yapı] güçlü oklardan korunmaya yarayan parıldayan tunçtan baldır zırhları, görünmeyen kancaları, yeni ketenden korseleri ve dışbükey kalkanlardan bir yığını kapsamakta. Yapıda Khalkidia kılıçları ve pek çok bel kayışlarıyla tunikler var. Görev üzerine aldığımız bu depoyu [silah deposu] unutamayız"⁴¹. Burada asıl önemli olan Alkaios'un özel bir tür olarak Khalkidia kılıçlarından bahsetmesidir. Bu ifade altında yatan asıl niyet nasıl burada Khalkidia kılıçlarının belirgin bir özelliği varsa, Karyalıların ilgili fragmanında tekil olarak geçen Karya sorgucunun da belirgin bir gösterişli özelliğinin olması olabilir. Bu nedenle hem kılıçlar hem de sorguçlar için yer sıfatlarının bu yerlere özgü bir etiketi belirtme maksadıyla kullanıldıkları hemen hemen kesin gibi gözükmektedir. Yani Alkaios önceki fragmanında büyük olasılıkla uzun zamandan beri Eski Yunanlılar tarafından da bilinen Karya işçiliğine ait göz kamaştırıcı bir sorguca işaret etmektedir. Ancak yukarıda aktarıldığı gibi Herodotos bu geleneğin Eski Yunanlılar tarafından da benimsendiğini söylerken, buradan Eski Yunan dünyasında

36 Atinalıların Sigeion Savaşı'nda Alkaios'a ait zırh ve kalkanı ele geçirmesi başka bir fragmanda bildirilmektedir. Bk., West 1993, F 401 b.

37 West 1993, F 388.

38 Buradan bir düşman veya başkasının Karya'ya özgü olan bu sorgucu elinde salladığı yorumu da yapılabilir. Ancak baştaki miğfer üzerinde öne ve arkaya sallanması ihtimali çok daha yüksektir.

39 İlias, 2.865-875; ayrıca bk., Apollodoros, Epitomē, 3.35.

40 Lorimer 1947, 131.

41 West 1993, F 140; Snodgrass 1999, 64-5.

kullanılan bütün sorguların aslında Karya ürünü sorguçlar olduğu yönünde yorum yapmak zordur. Tabiatıyla Eski Yunanlıların bir kısmı taklit ederek Karyalıları özgün türden sorguçlar kullanmayı ve bir kısmı da sorguç şeklini değiştirerek farklı bir sorguç türü kullanmayı gelenek haline getirmiş olabiliyordu.

Karya'ya sınır bir İonya şehri olan Teos doğumlu Anakreon'un yaklaşık bir yüzyıl sonraki fragmanı genel anlamda kalkan kulpu veya tutağı anlamına gelen ochanon'a atıfta bulunmaktadır. Yine sadece bu özel parçanın yani kulpun bir Karyalı tarafından yapılp yapılmadığı veya ochanon ile ilgili olarak Karya sıfatının genelde geleneksel olarak kullanılıp kullanılmadığı konusunda belirsizlik vardır. Burada belirtilmesi gereken ilk nokta ochanon bir Karya keşfi olsa bile bu keşifle ilgili olarak sürekli bir Karya etiketinin kullanılmasına gerek yoktur. Nihayetinde eğer Karyalılar bu metodu keşfettiler ise sistem bu adı almıştır ve dolayısıyla bu etiket kullanılmaya devam etmiştir. Burada önemli olan Anakreon'un bu fragmanında ochanon'un gerçekte bir Karya işçiliğinin ürünü olduğu bildirilerek kesin bir tespit yapılmasıdır. Bu Alkaios'un fragmanından daha fazla bir anlam taşımaktadır. Herodotos yukarıda aktardığımız metninde Karyalıların keşfettiğini söylediği ochanon'lu kontrol edilebilir büyüklükte sol kol üzerinde taşınan yuvarlak kalkan sisteminin, Homeros Dönemi ve öncesine ait 'insan kaplayan' büyük kalkan sisteminden farklılığını teknik olarak açıklama gayreti içine girmektedir. 'İnsan kaplayan' büyük kalkan yönteminde kalkan kolda taşınmaz, sol omuz üzerinden ve sağ kol altından geçen bir kemerle askıda tutulur; telamōn (taşıma amaçlı geniş bir kayış) üzerine bir çekme ile göğü veya sırtı korumak için kaydırılabilir; bu kalkanda tahtadan veya metalden karşılıklı çubuklar kulp görevi görmekteydiler. Ancak daha sonra büyük rahatsızlık vermesi dolayısıyla bu kullanım terk edildi⁴². Herodotos'un üzerinde durduğu Karyalıları özgü ochanon sisteminde ise metal, tahta veya deriden bir bant bir dairenin çapı gibi kenardan kenara karşı tarafa geçecek şekilde yerleştirildi. Buna birbirini bir dereceye kadar X alfabeti gibi çaprazlayan dirsek bağlantısının iç bükeyinin altında kolu karşılayan ve yörüngeyi sabitlemeye hizmet eden demirden küçük çubuklar uyduruldu. Ek olarak, iç kısmın bütün çevre kenarı boyunca belli mesafelerde birbirini takip eden çivilerle sabitleştirilmiş porpaks adı verilen ilikli deriden bir şerit veya muhtemelen ihtiyaç duyulduğunda çıkarılan

⁴² How - Wells 1928, 132, Herodotos 1.171.4 üzerine yorum.

metal halka işlemekteydi⁴³. Böylece porpax ile ochanon değişebilir olarak kullanıldılar⁴⁴. Ancak bütün bu yorumlara rağmen, Karyalıların eseri olduğu söylenen ochanon'un tam anlamıyla belirgin özellikleri bilinmemektedir.

Özetle, Strabon, Herodotos değil, Alkaios ve Anakreon'un fragmanlarına atıfta bulunmak suretiyle Karyalıların bu keşifleri yaptığını ortaya koymaktadır. Strabon eserinin genelinde kendinden önceki çeşitli yazarlara zaman zaman eleştirel atıflarda bulunur ve atıfta bulunduğu bu yazarların eserlerinin çoğu günümüze kadar gelememiştir. Strabon'un zamanında Alkaios ve Anakreon'un orijinal eserleri büyük bir ihtimalle bir bütün olarak kullanılmaktaydı. Dolayısıyla Karya keşifleriyle ilgili, Alkaios ve Anakreon'un bu ilk elden verilerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Bütün bunlara ilâveten aşağıda tartışacağımız üzere Alkaios ve Anakreon'dan daha önce Karyalıların askerî donanımlarıyla ilgili bilgilere atıfta bulunabilecek içeriğe sahip kaynaklar olduğunu vurgulamamız gerekmektedir. Aşağıda açıklanacağı gibi, bu kaynaklarda öne çıkan olgu VII. yy.'ın ortalarından itibaren Karyalıları miğferlerine sorguç takmalarından dolayı 'horozlar' lakabının verilmesidir. İonyalılar veya Likyalılara değil de özellikle Karyalıları bu lakabın verilmesi dikkat çekicidir.

⁴³ Bk., A. Rich, "Clipeus", A Dictionary of Greek and Roman Antiquities, W. Smith et al., London, 1875, 297-299. How - Wells'e göre (ibid.) Karyalılar ochanon'u daha erken dönemdeki bir Anadolu ırkından ödünç almış olabilirlerdi. Ancak Karyalıların Anadolu yerlisi olma ihtimali de vardır. Homeros ochanon yerine kanónes sözcüğü kullanmakta olup, bu yukarıda da belirtildiği gibi muhtemelen kalkan üzerinde eller tarafından yönlendirilen sisteme verilen isimdir. Bk., İlias, 8.193; 13.407. Ayrıca bk., Leaf 1900, Appendix B; How - Wells, ibid., 133, Herodotos 1.171.4 üzerine yorum; Lorimer 1950, 192 vd. Diğer taraftan Homeros, İlias, 8.193 üzerine düşülen scholion A'da ochanon ile porpaks arasında belirli bir ayırım yapılmamaktadır. Lorimer bu şerhte ochanon ile porpaks'ın açık bir şekilde aynı şey olarak gösterildiğini belirtmektedir (1950, 193 dn.1). P. Cartledge de özellikle Spartalılar tarafından III. yy.'a kadar kullanılan porpax ile (Plutarkhos, Kleomenes, 11), ochanon arasında bir ayırım yapmamaktadır (1977, 13). Ancak bu şerhte kullanılan *πένομοι* fiili Karya işçiliğine işaret etmektedir ve ochanon genel, porpaks ise daha özel bir anlamda kullanılmaktadır. Muhtemelen belirsizlik nedeniyle şerhi düşen kişi tam bir ayırım yapmamıştır. Ochanon'u daha üstteki kol kayışı, porpaks'ı ise daha alttaki el kayışı olarak kabul eden yazarlar da bulunmaktadır. Bk., How - Wells, ibid., 132, Herodotos 1.174.4 üzerine yorum. Lidya hazinesine ait Uşak yöresinde bulunan ve Ekrem Akurgal tarafından VI. yy.'ın son çeyreği veya daha sonrasına tarihlendirilen alabastron üzerinde resmedilen belki mitolojik döneme ait sorguçlu savaşçıların kullandıkları, üzerinde simgelerin olduğu kalkanların iç yüzü aynı türden donanımı basit bir şekilde göstermektedir. İlginç olan aynı alabastron'un üst kısmında muhtemelen Lidya horozlarının resmedilmesidir. Bu alabastron ve özellikleri için bk., Akurgal 1997, 284, 290-1; Özgen - Öztürk 1996, 124-5, IV.78.

⁴⁴ Aristophanes, Hippeis, 849 üzerine düşülen bir scholion.

Herodotos, kralı Psammetikhos I'in (664-610) babası Nekos'u öldüren Etiopialı Sabakos'dan kaçarak önceden Suriye'ye sığınmış olduğunu; Etiopialılar terk ettiklerinde Sais eyaletinden Mısırlıların onu Suriye'den geri getirdiklerini; fakat ikinci kez kral olan Psammetikhos I'in on bir kral tarafından bataklık bölgeye sürüldüğünü bildirmekte ve şu şekilde anlatımına devam etmektedir: “[3] Sonuçta onlar tarafından kötüye kullanıldığına inanarak kendisini sürenlerden intikam alma kasti içine girdi. Mısır'ın en kusursuz kehânet ocağının olduğu Buto kasabasına araştırma için gitti; kâhin denizden tunç adamların geldiğini gördüğünde intikam alabileceği cevabını verdi. [4] Psammetikhos tunç adamların gelerek kendisine yardım edeceğine hiç inanmadı. Ancak kısa bir süre sonra talan için denizlere açılmış olan İonyalılar ve Karyalılar Mısır sahiline çıkmak zorunda kaldılar, burada tunç zırh içinde karaya çıktılar; ve bir Mısırlı bataklık bölgeye geldi ve Psammetikhos'a (çünkü o asla zırhlı adamlar görmemişti) tunç adamların denizden geldiğini ve ovada talanda bulduklarını bildirdi. [5] Psammetikhos bundan kehânetin gerçekleştiğini gördü; İonyalılar ve Karyalılar ile arkadaşlık kurdu ve eğer kendisine katılırlarsa kendilerine büyük ödüller vereceği sözünü verdi, onları kendi safına çektikten sonra bu müttefikleriyle ve gönüllü Mısırlılar ile dokuz kralı tahtından etti”⁴⁵.

Mısır'a geldikleri söylenen bu ‘tunç’ adamların göze batır, alışkın olunmayan bir manzara yaratmaları onların kendilerine özgü askerî donanımlarıyla ilgili olsa gerektir. Zira zellikle kâhinin böyle bir öngöründe bulunması da onların askerî donanımının farklılığı olgusunu ön plana çıkarılmaktadır. ‘Tunç’ ifadesi miğferleri, sorguçları, diz zırhları, kalkanları ve kılıçlarıyla beraber genel kullanımda olan tam bir Eski Yunan hoplitai zırh takımıyla özleştirilebilir⁴⁶. Ancak Eski Yunan hoplitai zırh donanımının Mısırlılar için o kadar da görülmemiş bir ilgi odağı olduğunu savunmak yanlış olsa gerektir. Herodotos'a göre, Eski Yunanlılar kalkan ve miğferi Mısırlılardan almışlardı⁴⁷. Nitekim Psammetikhos I'in de tunç miğfer kullandığını öğrenmekteyiz⁴⁸. Bu nedenle Mısır'a gelen Karyalıların kullandığı,

⁴⁵ 2.152.1-5.

⁴⁶ Snodgrass 1999, 65.

⁴⁷ 4.180.4. Platon'da Eski Yunanlıların zırh, kalkan ve miğferi Mısırlılardan aldığını bildirmektedir. Bk., Timaios, 24 B. Bu konuda bazı şüphelerin olmasına rağmen (bk., How – Wells 1928, 360, Herodotos 4.180 üzerine yorum), Hunter Herodotos'un özellikle Mısırlılar ile ilgili anlattıklarının doğru olduğunu savunmaktadır (1982, 96-7).

⁴⁸ Diodoros, Bibliothekē, 1.66.10.

o zamana kadar görülmemiş sorguç türü bu ilginçliklerinin abartılmasına yol açmış olabilir.

Nitekim Makedonyalı Eski Yunan yazarı Polyainos'un şimdiye kadar modern yazarlar tarafından pek fazla üzerinde durulmamış olan metni bu düşünceyi güçlendirmektedir. Karyalıların Psammetikhos I'e yardım etmesi hadisesi aynı zamanda Polyainos'un Parth Savaşı'nın (İ.S. 162-165) patlak vermesi üzerine imparatorlar Marcus Aurelius ve Lucius Verus'a adadığı Stratēgēmata adlı askerî stratejiler üzerine olan eserinde de bahsedilmektedir. Burada farklı bir kehânet olayı ve hikayesi vardır. Polyainos'un ilgili metni şu şekildedir: “[664] Psammetikhos Mısır kralı Tementhes'i tahtından etti. Tementhes kendi yönetimiyle ilgili olarak kâhine danıştığında, tanrı Ammon ona horozlar karşısında nöbette olmasını tavsiye etmişti. Psammetikhos Pigres'den ilk kez Karyalıların miğferleri üzerine sorguçlar taktığını öğrendikten sonra, o [Psammetikhos] Karyalı Pigres'in yardımı ile kehâneti anladı. Paralı askerler olarak pek çok Karyalı'yı saflarına kattı ve onları Memphis'e getirdi. Saraydan beş stades uzaklıktaki İsis tapınağı civarındaki meydan savaşında bir zafer kazandı. Bu Karyalılardan dolayı Memphis'in bir kısmı Kariomemphitai olarak adlandırılmaktadır”⁴⁹.

Burada Psammetikhos I'in horozlardan olacağı yardımıyla tahtı ele geçireceği vurgulanmaktadır. Bu 'horozlar' lakabı verilenlerde Psammetikhos I'in halihazırda iyi ilişkiler içinde olduğu veya olacağı ve maiyetinde bulunan Karyalı Pigres'den öğrendiği kadarıyla kendilerine özgü sorguçlarıyla Mısır'da değişik bir görünüm arz eden Karyalı paralı askerlerdir. Aynı zamanda Polyainos'un bahsettiği Karyalı Pigres ismine Herodotos'un eserinde rastlamamıza rağmen Herodotos'un kendisinin bu olaya değinmediği görülmektedir⁵⁰. Yine Pigres adında birinin mensubu olduğu bir

⁴⁹ Bk., 7.3. Metnin İngilizce tercümesi için bk., Krentz 1994, 626-7.

⁵⁰ Herodotos 480'li yıllardaki Pers kralı Kserkses'in Hellas seferine Karyalı Hyssaldomos'un oğlu Pigres'in katıldığını bildirmektedir. Bk., 7.98. Bu Pigres büyük olasılıkla Pers yandaşı olarak Salamis deniz savaşında ön plana çıkan Artemisia'nın kardeşiydi ve 'Kurbağalar ve Farelerin Savaşı' adlı bir savaş epiği yazmıştı. Bk., Plutarkhos, De Malignitate Herodoti, 43; Suidas, s.v. Pigres. 454/3 yılından başlayarak aryla 425/4 yılına kadar Atina Vergi Listeleri'ne Syangela'lı Pigres başlığı altında kayıt düşülerek ödemelerde bulunulmaktadır. Bu Syangela'lı Pigres'in Herodotos'un bahsettiği Pigres ile hanedanlık bağlantısı olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Bk., Meritt et al., 1939-53, Vol I, 414-5. Bu hanedanlıkla ilgili değerlendirmeler için bk., Bean – Cook 1957, 93-4. Diğer taraftan Ksenophon Kyros'un Pigres adında bir tercümanından bahsetmektedir. Bk., Anabasis, 1.2.17.

Karya ailesinin daha geç dönemde Mısır'da yaşadığı düşünülmektedir⁵¹. Dolayısıyla Polyainos'un VII. yy.'ın ilk yarısındaki olaylara atıfta bulunan yukarıdaki metnin belli noktalarda gerçekleri yansıtmaya ihtimali vardır. Kendisinde bir Karyalı olan Pigres sorguç takma geleneğinin 'ilk kez' Karyalılara özgün olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle Mısırlılar Karyalılara 'horozlar' lakabını vermektedir. Polyainos'un ve muhtemelen Herodotos'un anlatımlarında özellikle işaret edilen ortak nokta Karyalıların kendilerine özgü sorguç takmaları ve bunun Mısır'da farklı bir görüntü oluşturmasıdır.

Atinalı meşhur oyun yazarı Aristophanes (ca. 448-ca.388), Karyalıların miğferlerine sorguç takmalarından dolayı 'horozlar' olarak adlandırıldıklarını bilmekteydi. 414 yılında sahneye konan Ornithes (Kuşlar) adlı komedi oyununda Karya sorgucu ile ilgili olarak çok iyi bilinen, ancak üzerinde yorum yapmada zorlanılan karşılıklı bir konuşma geçmektedir. Ana korodan önce gelen dört tane ibikli kuş birer birer sahneye girerler ve Aristophanes'in karakterlerinden ikna etme özelliğine sahip Pisthetairos bu arada kuşlarla ilgili şakayı ön plana çıkaracak soruları sormakta; Epops bu kuşların kimliği hakkında bilgiler vermekte ve bu arada Euelpides bu kuşlarla Atina'daki politik kişilikleri karşılaştırarak şakaları patlatmaktadır. Euelpides 284. satırda çok zengin ve soylu, fakat müsrif ve tutumsuz bir zampara olan Atina vatandaşı Kallias'ı tüyelerinin çoğunu yoldurmuş ibikli bir horoza (279. satıra atıfta bulunarak) benzetmekte ve Epops 285. satırda kadınlar tarafından onun tüyünün yolunduğunu söylemektedir⁵². Bu arada Euelpides 286. satırda çok renkli kuşun kim olduğunu sorar ve Epops onun 'obur' kuş olduğunu nakleder. Eulpides bunun üzerine Kleonymos dışında başka bir obur var mı diyerek şaka yapar. Kleonymos 426 ve 415 yılları arasında Atina'da görev aldığı görülen önemsiz bir politikacıdır⁵³. Burada olduğu gibi Aristophanes tarafından sıkça şişman olması ve oburluğu;⁵⁴ bazen para

⁵¹ Pigres adında bir şahıs 360'lı yıllarda Mısır'da ayaklanan firavun Takhos adına Atina'ya giden elçilik heyetinde bulunmaktadır. Bk., *Inscriptiones Graecae* (IG) II² 119 = Hicks – Hill 1901, no.121; Hornblower 1982, 156, 174, 355. K. J. Beloch Pigres'in isminden de anlaşılacağı üzere ne bir Karyalı olduğunu bildirmektedir. Bk., 1967, 126.

⁵² Kallias'ın hayatıyla ilgili ilk el kaynaklar ve açıklamalar için bk., Davies 1971, 254-270; Sommerstein 1987, notlar 216-217.

⁵³ IG I³ 61.34; 68.5; 69.3-4; Andokides, *Peri tön mustērion* (Gizem Ayinleri Üzerine), 1.27.

⁵⁴ Ayrıca bk.; Aristophanes, *Ornithes*, 1477; *Acharnes*, 88; *Hippeis* (Atlılar), 958, 1290-9; *Sphakes* (Yabanarıları), 16, 592.

karşılığında muhbirlik yapması⁵⁵ ve hepsinin ötesinde iddia edildiği kadarıyla bir keresinde kalkanını bırakarak bir savaşta kaçması nedenleriyle⁵⁶ hicvedilen bir kişiliktir. Bunu teyit eder şekilde, Euelpides konuşmasına devam etmekte ve şunları söylemektedir:

“[290-292] Fakat eğer Kleonymos ise niçin sorguğunu [veya ibiğini] atmadı? Ancak bu sorguğların [veya ibiklerin] anlamı nedir? Bu kuşlar diaulos⁵⁷ yarışı için mi geldiler?”

Epos karşılık olarak şunu söyler;

“[293] Onlar daha fazla güvenlik için [sorguğlarına veya ibiklerine sarılan veya tepelerde yaşayan] Karyalılar gibiler”.

Özellikle Aristophanes'in bu satırlarının yorumunu zorlaştıran burada kullanılan lophos kelimesinin üç farklı anlamının olmasıdır: (a) miğfer sorgucu (b) ibik (c) bir tepenin sırtı veya zirvesi. 279. satırda ibik anlamında kullanılan lophos kelimesinin, özellikle 292. satırdaki diaulos kelimesi göz önüne alındığında 290. ve 291. satırlarda hem ibik hem de sorguğ anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Tam bu noktada Karyalıların kendilerine özgü sorguğlu miğfer kullanmaları ve bu sebeple ibikli 'horozlar' olarak adlandırılmaları göz önüne alındığında, Aristophanes bu yönde bir şaka yapması gerekirken, ilginç bir şekilde lophos'un topografik anlamına (tepe zirvesi) ani bir geçiş yapmaktadır. Aristophanes'in ilgili satırda Karyalılarla ilgili ifadesini açıklayan bir scholion'da, yani eserin kenarına düşülmüş bir şerhte (Σ 292d) lophos kelimesinin anlamı için iki alternatif verilmektedir. Bu şerhte Aristophanes'in Karyalılar ile ilgili bu ifadeyi Karyalıların asker milleti olduklarından stratejik yerleri işgal etmelerinden veya “güvenlik açısından kayalık tepelerde yaşadıklarından veya miğferlerinin üzerinde sorguğlar olmasından dolayı” kullandığı açıklaması yapılmaktadır⁵⁸. Bu şerhteki ikilemden de anlaşılacağı üzere modern yorumcularda

⁵⁵ Aristophanes, Ornithes, 1479; Nephelai (Bulutlar), 400, 675.

⁵⁶ Aristophanes, Ornithes, 1480-1, Nephelai, 353-4; Sphekes, 15-27, 592, 822-3; Eirēnē (Barış), 444-6, 673-8, 1295-1304. Bu olay 424 yılındaki Delion Savaşı sırasında gerçekleşmiş olabilirdi. Bk., Sommerstein 1987, 217.

⁵⁷ Aristophanes'in kullandığı bu ifadeyle ilgili düşünülen şerhte (Σ 292a) “Çünkü diaulos yarışında rekabet edenler kafalarına sorguğlar takarak zırh içinde koşmaktadırlar” açıklaması yapılmaktadır. Koşucuların asker miğferleri (sorguğlarıyla beraber) giydikleri ve kalkanları taşıdıkları hoplitai diaulos Olympia'da düzenlenen özel bir yarıştı. Bk., Pausanias, Eliakōn B, 6.10.4; Gardiner 1910, 140-141; 285-291; Sommerstein 1987, 217; Dunbar 1995, 239-40.

⁵⁸ Bu şerhin geri kalan bölümünde, soylu ve cesur Karyalıların savaşta tepeleri işgal ederek savaş tabikati yaptıkları, denizlere hakim olduktan sonra pek çok yerleşim birimini ele geçirdikleri,

farklı görüşler arz etmektedirler. Her ne kadar Karyahlara yönelik bir şaka ön plana çıksa da, Aristophanes'in bu satırlarındaki lophos kelimesinin coğrafi bir terim olarak bir tepe zirvesi anlamında kullanıldığı yönünde yorum yapan yazarlar da vardır⁵⁹. Diğer taraftan konuyla ilgili detaylı bir analiz yapan Snodgrass, Aristophanes'in ilgili oyununun diğer satırlarında da lophos kelimesinin miğfer sorguçlarına atfen kullanıldığına dikkat çekerek Aristophanes'in Herodotos'dan veya çağdaşlarının sözlü bilgilerinden Karyalıların bazı askerî donanım keşifleriyle ilgili geleneğe şahit olabileceği görüşü üzerinde durmaktadır⁶⁰. İlgili metinde geçen lophos kelimesinin anlamına yönelik yakın zamanda yapılan bir yorumda da her ne kadar topografik bir tanım baskın gözükse de Aristophanes'in niyetinde hem miğfer sorguçları hem de tepe zirveleri anlamlarının olduğunu kabul etmenin daha iyi olacağı ortaya konmaktadır⁶¹.

Bize göre ise, Aristophanes Karyalıları iyi tanımaktaydı⁶² ve Karyalıların Atina'da imajlarının pek de iyi olmadığı bu dönemde⁶³ onları en iyi şekilde alay malzemesi olarak kullanmayı tercih etmiş olmalıydı. Aristophanes ilgili satırlarda ustalığını ortaya koymakta ve muhtemelen lophos kelimesinin üç anlamını da mecazi olarak kullanmak suretiyle Karyalılar hakkında kastedilebilecek üç latifeyi bir defada gerçekleştirmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi Aristophanes ilgili satırların başlangıcında ibikli kuşları kullanmakla, biri cesur, diğeri korkak, birbirleri ile iki zıt karakterin karşılaştırmasını yapmaktadır. Bu karşılaştırma yapılırken de şaka olarak Karyalılar ön plana çıkmaktadır. Aristophanes Herodotos tarafından belirtilmeyen⁶⁴,

güvenlikli olduğu için tepelerde yaşadıkları ve bu meskun yerlerin Karyalı veya Karya şehirleri olarak adlandırıldığı kaydedilmektedir.

⁵⁹ Crosby 1949, 79; Sommerstein 1987, 217. Karya'da pek çok topluluğun, özellikle Leleg'lerin düşman saldırısı karşısında hayvanlarıyla beraber sığınabileceği tepe üzerlerinde müstahkem yerlere veya kalelere sahip oldukları bilinmektedir. Bk., Hornblower 1982, 89-92.

⁶⁰ Snodgrass 1964, 113.

⁶¹ Dunbar 1995, 239-241.

⁶² Aristophanes aynı zamanda 'Oi Telemesses' (Telmissoslular) adlı bir oyun yazdı. Bk., Edmonds 1957, 717-719, Aristophanes F 528-541. Telmissos Karya'da Bodrum (Halikarnassos) yakınında bir şehir olup bu şehirde kehânet sanatının çok mükemmel olduğu belirtilmektedir. Bk., Cicero, De Divitione (Kehânet Üzerine), 1.91, 94; Aelian, Varia Historia, 12.64; Stephanos Byzantios, s.v. Telmissos.

⁶³ Yukarıda dn 26' da belirtildiği gibi.

⁶⁴ Snodgrass'ın düşüncesinin aksine (1964, 113), Aristophanes'in yukarıda aktardığımız ilgili satırlarındaki bilgileri Karyalıların 'horozlar' lakabına yönelik herhangi bir atıfta bulunmayan Herodotos'dan değil de, Karyalılarla ilgili olarak yaygın olan kendi dönemindeki sözlü gelenekten alma ihtimali çok daha yüksektir.

ancak daha sonra Plutarkhos ve Polyainos tarafından da vurgulanan kafalarına takmış oldukları kendilerine özgü sorguçlardan dolayı Karyalıların horozlar olarak adlandırıldıkları geleneğin bilincinde olmuş olmalıydı. Burada bir anlamda herhangi bir mücadele içine girecek horozlar gibi ibikleriyle; ve benzer şekilde özellikle Karyalı savaşçıların görünüm olarak karşılındakini ürperten ve korkutan, ama Aristophanes tarafından komik bulunan⁶⁵ ve muhtemelen pek faydası olmadığı düşünülen miğfer sorguçlarıyla (ki hemen önceki satırlarda yapı olarak şişman ve güçlü görünmesine rağmen, savaşta korkak olan Kleonymos örneğinde Aristophanes bunu ifşa etmektedir) uzaktan savaşçı kimliklerini ortaya koyan, ama buna rağmen korkudan gerektiğinde kuşlar gibi tepelerde yaşamaya meyleden bir Karyalı imajının alay konusu edilerek izleyiciye verilmek istenmesi söz konusu olabilir. Karyalıların büyük bir tehdit karşısında genellikle tepelere çekilerek bir tür gerilla savaşı yapmayı tercih ettikleri bilinmektedir⁶⁶.

Eski Yunan biyografi yazarı Plutarkhos (İ.S. 46-120)'da Karyalıların kendilerine özgü sorguç kullanmalarından dolayı 'horozlar' olarak adlandırıldıkları geleneğe atıfta bulunmaktadır. Plutarkhos 401 yılında Pers tahtını ele geçirmek amacıyla Kyros ile Artakserkses arasında yapılan Kunaxa Savaşı sırasındaki gelişmeleri anlatırken Kyros'un bir Karyalı'nın vuruşu ile ele geçirildiğini bildirdikten sonra⁶⁷ şöyle devam etmektedir: "Bu başarısından dolayı kral Karyalı'yı sefer sırasında en önde, mızrağının üstünde her zaman altından bir horoz sembolü taşıma imtiyazı ile ödüllendirdi; çünkü Persler miğferlerini süsledikleri sorguçlardan dolayı Karyalıları 'horozlar' olarak adlandırmaktaydılar"⁶⁸. Plutarkhos metnin içeriği gereği Karya keşiflerinden söz etme gereği duymamaktadır. Dolayısıyla Plutarkhos'un şüphe uyandırmayacak kadar doğru olduğu görülen verilerinden V. yy.'ın sonunda Karyalıları 'horozlar' olarak adlandıran geleneğin devam ettiği görülmektedir⁶⁹. Plutarkhos'un da ifade ettiği gibi, Persler tarafından

⁶⁵ Bk., Akharnes, 572 vd; 1072 vd.

⁶⁶ Bk., Herodotos, 5.121; Thukydidis, 3.19.2.

⁶⁷ Aynı şekilde bir Karyalı'nın yine Karya'ya ait bir silah olduğu söylenen drepena kullanarak atın ayaklarını biçmesi hadisesi için bk., Herodotos, 5.112.2.

⁶⁸ Artakserkses, 10.1-11.2-3. Ayrıca Plinius kuşları kullanarak kehânette bulunma yönteminin Karya'nın ismini aldığı Kar tarafından keşfedildiğine işaret etmektedir. Bk., 7.203. Buradan hareketle Karyalıların kuşlara olan ilgilerinin fazla olduğu yönünde bir çıkarımda bulunulabilir.

⁶⁹ Athenaios 12.532 E'de komedi şairi Heraklides Komikos'a ait bir fragmana yapılan atıfta Atina generali Khares'in, Makedonya kralı II. Philippos'un paralı askerlerini kumanda eden Adaios'a karşı başarısını 340'lı yıllarda halka verdiği bir yemekte kutladığı bildirilmektedir. Adaios'un

da özellikle Karyalılara bu lakabın verilmesi onların sorgucu Akdeniz ve Ege coğrafyasında kullanan ilk halk olmasından kaynaklanabilir.

Sonuç

Herodotos Karyalıların sorguç, kalkan kulpu ve kalkan üzerine simgeler yerleştirmeyi keşfettiklerini bildirmektedir. Herodotos'un kaynağı Tunç Devri Girit merkezli bir söylencedir. Bu söylencenin doğru veya yanlış olduğunu ispatlamak şimdilik olanaksız gözükmektedir. Zira özellikle Tunç Devri'ne ait arkeolojik buluntular çok az ve yoruma açıktır. Yine de bu Girit merkezli sözlü anlatımı destekler kapsamda, Tunç Devri'ne ait Girit'te bulunan miğferlerden biri Anadolu, belki de Karya kökenli olabilir. Yine aynı devre ait Girit'te Phaistos'ta bulunan pişmiş toprak diskin üzerindeki kadın, küçük yuvarlak kalkan ve sorguçlu başlığa sahip insan kafası figürleri Karya kökenine işaret edebilir. Bu arada Girit'te özellikle Knossos'daki arkeolojik buluntularda görülen çift yüzlü balta kültü ile Karya'daki Zeus Labraundos kültü arasında bir bağlantı olabilir. Bunlar ve diğer arkeolojik verilerden hareketle Karyalıların Minos Uygarlığı Dönemi'nden itibaren Ege adalarına yayıldığı görülmektedir. Edebî kaynaklar da bu fenomeni desteklemektedir. Özellikle Thukydides'in Delos adasında mezarlar temizlenirken çıkartılıp, Karyalılara özgün olduğunu bildirdiği silahlar Tunç Devri'ne ait olabilir. Karya keşifleriyle ilgili Girit kökenli sözlü anlatım daha sonra VII. yy sonlarından itibaren yazılı edebiyata geçmiştir. Alkaios ve Anakreon'un günümüze kadar gelen fragmanları Karyalıların kendilerine özgü kalkan kulpu yaptıklarını ve sorguçları olduğunu doğrulamaktadır. Bu arada, VII yy.'ın ortalarından itibaren Polyainos, Aristophanes ve Plutarkhos gibi yazarların Karyalılara 'horozlar' lakabını vermelerinin sebebi, onların Ege ve Akdeniz coğrafyasında miğferlerine sorguç takan ilk halk olmalarından kaynaklanabilir. Özellikle Herodotos'dan farklı bir uslûpta yazan Strabon ve daha sonra gelen Plinius, Aelianus, Oxyrhynchus Chrestomathy ve Thukydides'in ilgili metni üzerine şerh düşen otoritelerin Karyalıların bu keşifleri yaptığını bildiren metinlerinin

takma ismi 'horoz' (alektryōn) olduğundan Heraklides bunu fırsat bilerek onun için nükteli sözler söylemekte ve dövüşen horozlara göndermeler yapmaktadır. Bu konudaki çalışma için bk., Borthwick 1966, 4-5. Ayrıca bk., Salmond 1996, 50. II. Philipos'un odusunda da Karyalı paralı askerler görev yapmış ve başlarına Karyalı bir kumandan getirilmiş olabilir. Zira Adaios'un Karya bölgesine ait bir isim olma olasılığı vardır. Onun horoz lakabını alması da Karya ile olan bağlantısından kaynaklanabilir.

dikkate alınması gerekmektedir. Bu metinler analiz edildiğinde Karyahların bu keşifleri yapma ihtimali ağır basmaktadır. Bu keşifleri reddeden ve hatta bu konuda şüphesi olan tek bir kaynağın bile olmaması bu olguyu desteklemektedir.

Bibliyografya ve Kısaltamalar

- Akurgal 1997 Akurgal, E., Anadolu Kültür Tarihi, Ankara.
- Ball 1977 Ball, R., "The Karians' Place in Diodoros' Thalassocracy List", *Classical Quarterly* 27, No.2, 317-322.
- Barnett 1975 Barnett, R. D., "The Sea Peoples", *Cambridge Ancient History* II³, Part 2, I. E. S. Edwards et al., 359-378.
- Bean-Cook 1957 Bean, G. E - Cook, J. M., "The Carian Coast", *British School at Athens* 51, 58-146.
- Beloch 1967 Beloch, K. J., *Griechische Geschichte*², 4 Bde., Berlin.
- Bergk 1882 Bergk, T., *Poetae Lyrici Graeci* II, Leipzig.
- Boardman 1957 Boardman, J., "Early Euboean Pottery and History", *British School at Athens* 52, 1-29.
- Bortwick 1966 Borthwick, E. K., "Death of a Fighting Cock", *Classical Review* 16, No.1, 4-5.
- Burn 1930 Burn, A. R., *Minoans, Philistines, and Greeks, 1400 BC-900 BC*, New York.
- Bury 1913 Bury, J. B., *A History of Greece to the Death of Alexander the Great*, New York.
- Carpenter-Boyd 1977 Carpenter, J - Boyd, D., "Dragon-Houses: Euboa, Attica, Caria", *American Journal of Archaeology* 81, 179-215.
- Cartledge 1977 Cartledge, P., "Hoplites and Heroes: Sparta's Contribution to the Technique of Ancient Warfare", *Journal of Hellenic Studies* 97, 11-27.
- Cook 1955 Cook, R. M., "Thucydides as Archaeologist", *British School at Athens* 50, No.1, 266-270.
- Cook 1967 Cook, J.M., "Kleiner, Alt-Milet", *Gnomon* 39, 212-213.
- Covey 1987 Covey, C., *Homeric Troy and the Sea Peoples*, Lakemont.
- Craik 1980 Craik, E., *The Dorian Aegean*, London
- Crosby 1949 Crosby, H. L., "The Bird Riddle Reexamined", *Hesperia, Supplement VIII*, 75-81.
- Davies 1971 Davies, J. K., *Athenian Propertied Families 600-300 BC*, Oxford.
- Demir 2004 Demir, M., "Peloponnesos Savaşı Sırasında (İ.Ö.431-404) Karya ve Likya'ya Yönelik Atina Seferlerinin Amaçları: Yeni Bir Gözden Geçirme", *Adalya* 7, 69-99.
- Diehl 1936 Diehl, E., *Anthologia Lyrica Graeca* I, Leipzig.
- Dunbar 1995 Dunbar, N., *Aristophanes: Birds*, Oxford.
- Edmonds 1957 Edmonds, J. M., *The Fragments of Attic Comedy* I, Leiden.
- Evans 1901 Evans, A. J., "Mycenaean Tree and Pillar Cult and Its Mediterranean Relations", *Journal of Hellenic Studies* 21, 99-204.

- Evans 1921 Evans, A. J., *The Palace of Minos I*, London.
- Forsdyke 1952 Forsdyke, J., "Minos of Crete", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 15, No.1/2, 13-19.
- Gardiner 1910 Gardiner, E. N., *Greek Athletic Sports and Festivals*, London.
- Gomme 1945 Gomme, A. W., *A Historical Commentary on Thucydides I: Introduction and Commentary on Book I*, Oxford.
- Gorman 2001 Gorman, V. B., *Miletos, the Ornament of Ionia: A History of the City to 400 BCE*, Ann Arbor.
- Gusmani 1964 Gusmani, R., *Lydisches Wörterbuch*, Heidelberg.
- Hall 1905 Hall, H. R., "The Two Labyrinths", *Journal of Hellenic Studies* 25, 320-337.
- Hall 1911 Hall, H. R., "A Note on the Phaistos Disk", *Journal of Hellenic Studies* 31, 119-123.
- Hammond 1967 Hammond, N. G. L., *A History of Greece to 322 BC²*, Oxford.
- Hicks-Hill 1901 Hicks, E. L - Hill, G. F., *Greek Historical Inscriptions*, Oxford.
- Hogarth 1924 Hogarth, D. G., "Hellenic Settlement In Asia Minor", *Cambridge Ancient History II*, J. B. Bury et al., Cambridge, 542-561.
- Hornblower 1982 Hornblower, S., *Mausolus*, Oxford.
- Hornblower 1987 Hornblower, S., *Thucydides*, Oxford.
- Hornblower 1991 Hornblower, S., *A Commentary on Thucydides*, Oxford.
- How-Wells 2000 How, W. W - Wells, J., *A Commentary on Herodotus I²*, Oxford.
- Hunter 1982 Hunter, V. J., *Past and Present in Herodotus and Thucydides*, Princeton.
- Jacoby 1957 Jacoby, F., *Die Fragmente der Griechischen Historiker: (FGrH)*, 17 Vols, Leiden.
- Krentz 1994 Krentz, P., *Polyaenus: Stratagems of War II*, Chicago.
- Leaf 1883 Leaf, W., "Notes on Homeric Armour", *Journal of Hellenic Studies* 4, 281-304.
- Leaf 1900 Leaf, W., *The Iliad I²*, London.
- Lobel-Page 1955 Lobel, E - Page, D. L., *Poetarum Lesbiorum Fragmenta*, Oxford.
- Long 1958 Long, C. R., "Greeks, Carians and the Purification of Delos", *American Journal of Archaeology* 62, 297-306.
- Lorimer 1947 Lorimer, H. L., "The Hoplite Phalanx", *British School at Athens* 42, 76-138.
- Lorimer 1950 Lorimer, H. L., *Homer and the Monuments*, London.
- Macan 1908 Macan, R. W., *Herodotus: The Seventh, Eighth, & Ninth Books with introduction, text, apparatus, commentary, appendices, indices, maps*, London.

- Mellink 1964 Mellink, M. J., "Excavations at Karatas-Semayuk in Lycia, 1963", *American Journal of Archaeology* 68, No.3, 269-278.
- Mellink 1991 Mellink, M. J., "Native Kingdoms of Anatolia", *Cambridge Ancient History III²*, Part 2, J. Boardman et al., 619-665.
- Meritt et al. 1939-1953 Meritt, B – Wade-Gery, H.T – McGregor, M., *The Athenian Tribute Lists*, 4 Vols, Cambridge.
- Özgen-Öztürk 1996 Özgen, İ – Öztürk, J., *Heritage recovered the Lydian Treasure*, Ankara.
- Page 1962 Page, D. L., *Poetae Melici Graeci*, Oxford.
- Paton-Myres 1896 Paton, W. R – Myres, J. L., "Karian Sites and Inscriptions", *Journal of Hellenic Studies* 16, 188-271.
- Pedley 1974 Pedley, J. G., "Carians in Sardis", *Journal of Hellenic Studies* 94, 96-99.
- Pendlebury 1965 Pendlebury, J. D. S., *The Archaeology of Crete*, New York.
- Rich 1875 Rich, A., "Clipeus", *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, W. Smith et al., London, 297-299.
- Romm 1998 Romm, J., *Herodotus*, New Haven and London.
- Salmond 1996 Salmond, P. D., "Sympathy for the Devil: Chares and Athenian Politics", *Greece & Rome* 43, No.1, 43-53.
- Snodgrass 1964 Snodgrass, A. M., "Carian Armourers - Growth of a Tradition", *Journal of Hellenic Studies* 84, 107-118.
- Snodgrass 1999 Snodgrass, A. M., *Arms and Armour of the Greeks²*, London.
- Sommerstein 1981 Sommerstein, A. H., *Comedies of Aristophanes: Knights II*, Warminster.
- Sommerstein 1987 Sommerstein, A. H., *Comedies of Aristophanes VI: Birds*, Warminster.
- Thomas 2000 Thomas, R., *Herodotus in Context: Ethnography, Science and Art of Persuasion*, Cambridge.
- Waters 1985 Waters, K. H., *Herodotus the Historian: His problems, Methods and Originality*, University of Oklahoma Press.
- West 1993 West, M. L., *Greek Lyric Poetry: The poems and fragments of the Greek Iambic, Elegiac, and Melic Poets (excluding Pindar and Bacchylides) down to 450 BC*, Oxford.